

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

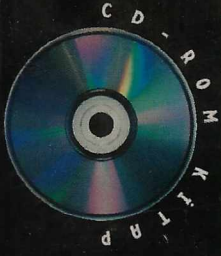
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

CAN DÜNDAR

Gelibolu

GÖLGELİLER

GELİBOLU'NUN İKİ YAKASI

Milliyet
YAYINLARI

Milliyet
YAYINLARI

Hazırlayan
CAN DÜNDAR

Yönetmen
İlhami ALGÖR

Yönetmen yrd.
Soner SEVGİLİ

Yapım
Bülent ÖZKAM / Hale ŞERİF

Müzik
Fahir ATAKOĞLU

Program danışmanı
Fahri ARAL

Kamera
Yusuf AKÇURA / Halim ABANOZ

Kurgu
Toprak AYANOĞLU
Besim ŞAHİNLER

Bilgisayar-grafik
Rıjans 91

Seslendirenler

**Çetin TEKİNDAR, Mehmet ATAY, Burak
SERGEN, Sabri ÖZMENER, Can ÖZTOPÇU,
Şekip TAŞPINAR, Volkan BENLİ, Cahit
ÖZTÜFEKÇİ, Gürken GÖRBİL, Ali GÜL**

Genel koordinasyon
Nazan DEĞİŞ

Teknik sorumlu
Sacit BAYDAR

"Askerin Türküsü" nû okuyan
Yakup DUMAN

AD Kitapçılık

Genel yayın yönetmeni
Hakkı Devrim

Yayın koordinatörü
Zeynep Çağlıyör

Sorumlu müdür
Tankut Gökçe

Düzeltili
Hasan Kincal-Figen Beytaş

CD-ROM yapımı
DOĞAN MULTIMEDIA
HELİKOPTER İNTERAKTİF
SİSTEMLER AŞ

CD KİTAP TASARIM ve ÜRETİMİ

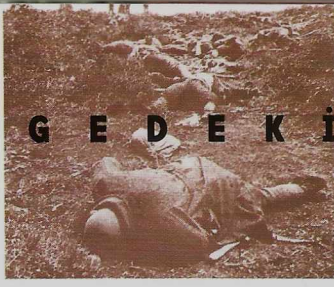
BOYUT YAYIN GRUBU

Genel sanat yönetmeni
Murat Öneş

Grafik tasarım
Zuhal Üçüncü

Boyut Yayıncılık Matbaacılık AŞ
tesislerinde hazırlanmış, basılmış ve ciltlenmiştir.
MİTARCIKLAR SİTESİ NO:115, 34554 BAĞCILAR/İSTANBUL
Tel:0212 629 53 00 (30 hat) Faks: 0212 629 05 74-75
e-mail:info@boyut.com.tr

G Ö L G E D E K İ L E R

Gelibolu'nun iki yakası

Can Dündar

Milliyet
YAYINLARI

G Ö L G E D E K İ L E R

Gölgeler

Biz tarihe hep “büyük adamlar” perspektifinden bakuk. “Büyük adamlar”, sabah alacasında şahlanmış atları üzerinde taarruz emirleri yağdırıp, yüz binleri ölüme sürerler; o yüz binler de arkalarında toz bulutlarıyla cepheye koşuşur ve çoğu zaman geride bir kan gölü ile “meçhul asker” unvanı bırakırlardı.

“Yüz binler”in adını sanını kimseler bilmezdi.

Yenenler, yenilenler, ölenler ya da kalanlar hep onlar olduğu halde tarih kitaplarında savaşları hep krallar ve imparatorlar kazanıyordu:

Fatih, gemileri karadan yüzdürmüştü.

Aksak Timur, Osmanlı’yı Ankara Meydan Savaşı’nda mağlup etmişti.

Attila, İtalya’ya saldırıp, Roma’yı kuşatmıştı.

Her şeyi tek başlarına yapmışlar gibi anlatırlardı.

Öyle ki yenilseler bile, tek başlarına ağarlardı. Tarih kitapları, cephede veya cephe gerisinde ağlaşan “yüz binler”in hıçkırıklarına sağdı sanki...

Bu anlayış, yıllar yılı Cumhuriyet tarihine de egemen oldu. İlkokullarda Kurtuluş Savaşı, “Atatürk yoktu / Düşmanlar çoktu / Atatürk geldi / Düşmanı yendi” tekerlemesiyle anlatıldı; “Vahideddin’in işgal altındaki İstanbul’a bakıp ağladığı” yazıldı.

Ağlayan bir tek o muydu acaba?..

Bu tür bir söylemin, “büyük adamlar”a da zarar verebileceği, onları yapayalnız birer figür haline sokacağı hiç düşünülmedi. Bunun, topluma saygısızlık anlamına geleceği öngörülemedi.

“Gölgedekiler” adını taşıyan bu belgesel dizi, bu anlayışa meydan okuyor.

Adından da anlaşılacağı gibi mazinin “gölgede” kalmış “meçhul asker”lerini sahneye çağırıyor. Tarih kitaplarında adlarını görmeye alışkın olmadığımız gizli kahramanların öykülerinden yola çıkarak, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarının dönüm noktalarını bir kez de onların gözünden anlatıyor.

Tarihe, bazen bir gizli sevdalının, bazen bir gemi kaptanının, bazen eski bir dostun, bazen kısa ömürlü bir partinin penceresinden bakıyor.

Yakın geçmiş, onlarla ete kemiğe bürünüyor.

Tarih, “Gölgedekiler”le aydınlanıyor.

G Ö L G E D E K İ L E R

Gelibolu'nun iki yaka

S on Çanakkale gazisi Hüseyin Kaçmaz, eylül 1994'te öldü. 110 yaşındaydı ve Cumhuriyet'in temellerini atan o yitik "1915 kuşağı"nın son temsilcisiydi.

Ardından bir başka ölüm haberi geldi çok uzaklardan, ta okyanuslar ötesinden... Son Anzak askeri de, 1997'nin aralık ayında ölmüştü.

Böylece, 1915'in o cehennemî baharında Çanakkale'nin iki yanında savaşmış askerlerden hiç kimse kalmadı hayatta...

Geride eş dosta anlatılmış kırık dökük anılarla, cephede yazılmış özlem dolu mektuplar ve günlükler kaldı.

Bu belgesel, işte o yazıları bir araya getiriyor.

1994 yılında işe koyulurken amacımız, hep bir kahramanlık destanı olarak dinlemeye alıştığımız Çanakkale Savaşı'na bir de cephenin karşısından bakmaktı.

"Karşı"da yazılan anıları, mektupları, günlükleri okumaya başlayınca oradan görünen manzaranın da en az buradaki kadar hazin ve ibret verici olduğunu gördük.

Gelibolu'nun yerini bile haritada gösteremeyecekken çocuk yaşta cepheye sürülmüş Anzak askerlerinin anıları savaşın nasıl bir dehşet olduğunu en iyi anlatan belgelerdi.

Üstelik, komutanların anıları ile erlerin anıları karşılaştınlınca, birileri için "olağanüstü bir zafer" olarak görünen şeyin, nasıl başkaları için "topyekûn yıkım" anlamına geldiği de bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıyordu.

Gelibolu, hem hattın iki yanında gırtlak gırtlığa ölüm kalım savaşı veren çocukların ne kadar birbirine benzediklerini gösteriyordu bize, hem de haksız bir işgal tutkusunun yüz binlerce masum insanı nasıl ölüme sürükleyebildiğini...

...tabii aynı zamanda savaşın nasıl gözü kara bir ölüm fermanı olduğunu da...

Çekimler sırasında Gelibolu Yarımadası'nda, boğazın o harikulade yeşilliklerinde, eski bir savaştan kalma seslere kulak kabartarak gezinirken, o doğa harikasını son kez görüntüleyen televizyon ekibi olduğumuzun farkında değildik tabii...

Ne yazık ki bu belgeselde göreceğiniz, Çanakkale şehitlerinin üzerini örten o olağanüstü doğa örtüsü artık yok. Temmuz 1994'te boğazı teslim alan feci bir yangın, o yemyeşil yarımada'yı gri bir kül ormanına dönüştürdü.

Dolayısıyla artık ne görüp konuşabileceğimiz gazileri var , ne Gelibolu'nun gezip dolaşabileceğimiz o eşsiz dekoru...

Yüzyılın kaderini değiştiren bir savaştan geriye kül rengi mezarlıklar ve hüznün yüklü satırlar kaldı.

O satırlardan örülen bu belgeseli izlediğinizde havadaki ceset kokusunu soluyacak ve nedenini bile bilmeden uzak bir yarımadada can veren, "artık bizim evladımız olmuş" gencecik kahramanların hazin öyküleriyle sarsılacaksınız.

Savaşa ara verildiğinde birbirlerinin yaralarını saran, gece şehit düşen arkadaşının kopmuş bacağına kendisine yastık yapan ve cephede birbirleriyle yiyeceklerini paylaşan o kahramanlar kuşağının destanı, savaşı bir kez daha düşündürecek sizlere...

... savaşı ve savaşın bizden kopardıklarını...

Can Dünder

Çanakkale Savaşı Kronolojisi

1 Ağustos 1914

Almanya'nın Rusya'ya harp ilanıyla Birinci Dünya Savaşı başladı.

1 Ağustos 1914

İngiliz filosu, Çanakkale Boğazı karşısında beklemeye başladı. Bu tarihten itibaren devamlı gemi takviyesiyle kuvvetlenen İngiliz filosu, boğaza giriş çıkışı kontrol altına aldı. İngilizlerin takibinde olan Goeben ve Breslau isimli Alman kruvazörleri Osmanlı Devleti'nin izniyle Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Marmara Denizi'ne girdi. 16 ağustos 1914'te Osmanlı hükümeti, bu iki kruvazörün, satın alınarak dorianmaya katıldığını açıkladı.

2 Ağustos 1914

Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'ne karşı Almanya'yla gizli bir anlaşma yaparak: "Türk orduları, fiilen Alman komutanların emrinde olarak,

29 Ekim 1914

Alman Amirali Souchon, komutasında Karadeniz'e açılan Türk-Alman filosu, hükümetin kararıyla Sivastopol, Odesa, Kefe ve Novorossisk limanlarını bombaladı ve Rus donanmasına ateş açtı. Böylece Osmanlı Devleti, Alman ve Avusturyalıların safında Birinci Dünya Savaşı'na fiilen girmiş oldu.

3 Kasım 1914

İngiliz ve Fransız savaş gemileri, Çanakkale Boğazı

Alman Genelkurmayı'nın istediği anda harekâta katılacaktır." kararını aldı.

2-3 Ağustos 1914

Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Osmanlı Devleti seferberlik ilan etti.

Er William Edward Rolgard, Anzak askeri

"Savaş başladığında gencecik bir delikanlı idim. Yeni Zelanda'da okullara savaş posterleri asılmıştı. Posterde babalarının dizinin dibinde oyun oynayan çocukların resmi vardı.

'Baba, Büyük Savaş'ta sen ne yapını?' diye soruyorlardı. Bunlar beni etkiledi.

Aslında değil Çanakkale, Türkiye'nin bile nerede olduğunu bilmiyordum. Ama ülkem için savaşmaya hazırdım. 17 olan yaşımı 21 olarak büyüttümdüm ve Gelibolu'ya giden ilk birlik için gönüllü yazıldım."

WHAT WILL YOUR ANSWER BE

When your boy
asks you—

"FATHER, WHAT
DID YOU DO
TO HELP WHEN
BRITAIN FOUGHT
FOR FREEDOM
IN 1915?"

ENLIST NOW

ALL FROM THE DARDANELLES

*Coo-ee-
Won't YOU
come?"*

phew

ENLIST NOW

girişindeki Ertuğrul, Seddül-bahir, Kumkale ve Orhaniye tabyalarını topa tutarak ilk deniz taarruzunu başlattı.

11 Kasım 1914

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na katıldığını ilan etti.

14 Kasım 1914

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na girişi nedeniyle cihad-ı ekber ilan etti.

bildirdim. Henüz cevap alamadım."

Aralık 1914

Mustafa Kemal, Sofya'dan Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya şu satırları yazdı: "Vatanın müdafaasına ait faal vazifelerden daha mühim ve yüce bir vazife olamaz. Arkadaşlarım muharebe cephelerinde, ateş hatlarında bulunurken ben, Sofya'da ataşemiliterlik yapamam! Eğer birinci sınıf subay olmak liyakatinden mahrumsam, kanaatiniz bur ise, lütfen açık söyleyiniz!"

20 Ocak 1915

Mustafa Kemal, Esad (Bülkat) Paşa komutasındaki 3. Kolordu'ya bağlı olarak Tekirdağ'da teşkil edilecek 19. Tümen kumandanlığına atandı.

Mustafa Kemal

(Yarbay, 19. Tümen Kumandanı)

"Sofya'da ataşemiliterken Başkumandanlığa yazıyla başvurarak savaş cephesinde bir göreve atanmamı istemiştim. Nihayet bir süre sonra Harbiye Nezareti'nden gelen bir telgrafla 19. Tümen kumandanlığına atadığım bildirildi. İstanbul'a gelince atamamı yapanın Başkumandan Vekili Enver Paşa olduğunu öğrendim. Kendisine teşekkürle gidip bu tümenin nerede olduğunu sordum. Genelkurmay'a sormamı istedi. Ama Genelkurmay' da da bilen çıkmadı. Şu hale bakın, ne garip durumdayım. Herkese 19. Tümen kumandanı olduğumu söylüyorum, halbuki böyle bir tümenin varlığından bile kimse haberi yok. Adeta sahtekâr vaziyetinde idim. Nihayet anlaşıldı ki tümen Gelibolu'dadır. 24 ocak 1915'te Gelibolu'ya gidip tümenimi teslim aldım."

Kasım 1914

Mustafa Kemal Sofya'dan Salih Bozok'a yazdığı mektupta şöyle dedi: "Genel durum hakkındaki görüşümü soruyorsun. Bu husustaki görüşümü yalnız sende kalmak şartıyla yazıyorum. Ben Almanların bu harpte muzaffer olacaklarına katıyen emin değilim. Bir vazifeye atanmam için Harbiye nazırına yazdım. Ataşemiliterlikte kalmak istemediğimi, millet ve memleketin büyük bir savaşa hazırlandığı bir sırada benim de herhangi bir kitanın başında bulunmak istediğimi

19 Şubat 1915

İngiliz ve Fransız donanması, Çanakkale'nin dış tabyalarını topa tuttu ve karaya asker çıkardı.

25 Şubat 1915

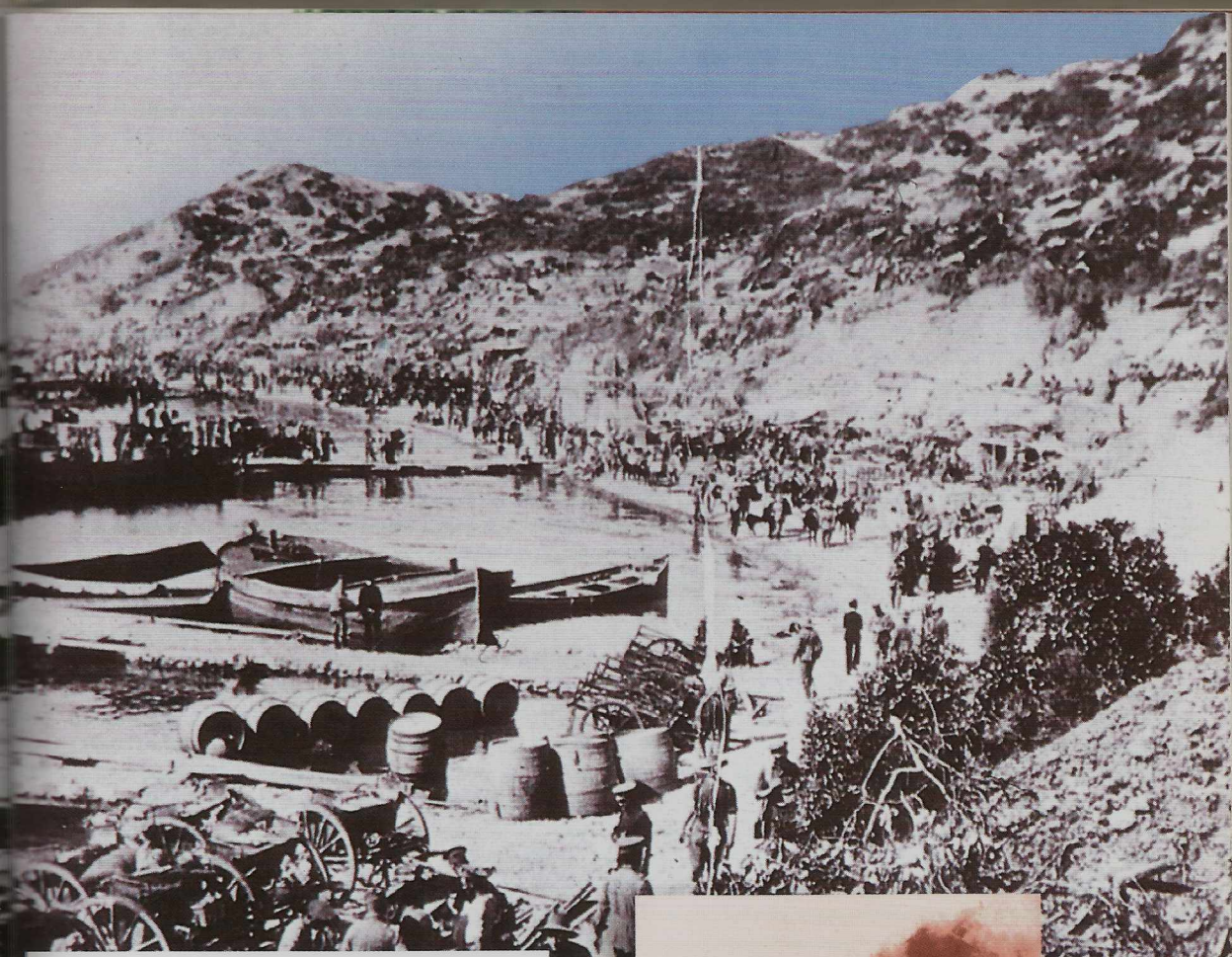
Tekirdağ'daki 19. Tümen Kumandanlığı, Maydos'a (Eceabat) nakledildi. Mustafa Kemal'in ise, 19. Tümen kumandanlığı üzerinde olmak üzere Maydos Bölgesi kumandanı olarak görevini sürdürmesine karar verildi.

27 Şubat 1915

Mustafa Kemal, İngilizlerin

Başkumandan Vekili Enver Paşa...

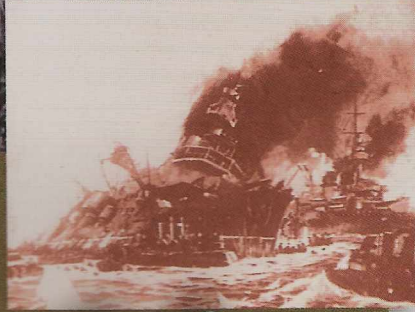
General Ian Hamilton

*Akdeniz Seferi Kuvvetler
Başkumandanı*

"12 mart sabahı Lord Kitchener'in odasına girdim. Heyecansız bir sesle bana, 'Çanakkale'deki donanmayı desteklemek üzere bir askerî kuvvet gönderiyoruz' dedi, 'Ordunun kumandanı sizsiniz'.

Çanakkale hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Türkleri de tanıımıyordum. Dahası, kendi kuvvetlerimiz hakkındaki bilgim de sıfırdı. Ama kabul ettim. Ayrılırken Kitchener, 'Unutmayın' dedi, 'Siz başarıya ulaşırsanız, yani donanma, Çanakkale Boğazı'nı aşar ve İstanbul kendiliğinden teslim olursa bu yalnız

bir muharebe zaferi değil, bir harbin galibiyeti olacaktır'. Veda edip çıktım. Cepheye gidiyordum."

Seddülbahir'e asker çıkarma girişimi üzerine o bölgede bulunan 26. Alay kumandanına telefonla şu emri verdi: "Bizzat şimdi yanınıza hareket ediyorum. Benim oraya varışına kadar sahile çıkmış olan düşman mutlaka denize dökülecektir!" Bu emri takiben Mustafa Kemal, Maydos'tan Kırte'ye,

oradan da Seddülbahir'e geldi. Varışında düşmanın kâraya ayak basmış olan küçük bir kuvvetinin oradaki kuvvetlerimizin süngü hücumuyla yok edildiğini ve düşmanın Seddülbahir'den uzaklaşarak Kumkale'ye yöneldiğini gördü. Daha sonra Kumkale'deki çıkarma girişimi de püskürtüldü.

18 Mart 1915

Çanakkale Boğazı'nı geçmeye teşebbüs eden Amiral De Robeck komutasındaki İngiliz ve Fransız donanmaları ağır zayıat verdi. Düşman donanması yedi saat süreyle tüm boğaz tahkimatını ateş altına aldıysa da, bu girişim, Türk topçusunun etkili karşı ateşi sayesinde sonuçsuz kaldı. 18 marttaki

deniz savaşında Nusret mayın gemisinin döşediği mayınlar düşman donanmasına ağır kayıplar verdi.

23 Mart 1915

Çanakkale Cephesi'nin önem kazandığı üzerine, Genelkurmay Başkanlığı Gelibolu'da 5. Ordu'nun kurulması kararını aldı. 5. Ordu'nun kumandanlığına Alman Generali Liman von Sanders atandı. General Liman von Sanders, 26 mart 1915'te Gelibolu'ya geldi.

18 Nisan 1915

Mustafa Kemal'in komutasındaki 19. Tümen, 5. Ordu'nun yedegini oluşturmak üzere Bigalı'ya gönderildi.

21 Nisan 1915

Çanakkale'de General Hamilton, birliklerine şu emri verdi: "...Düşmanlarımızın ele geçiremeyeceği adlandırdıkları sahillere denizci arkadaşlarımızla birlikte çıkmak zorundayız. Bize verilen büyük harp görevine layık olduğumuzu ispat edelim!"

25 Nisan 1915

İngilizler, Çanakkale'de sabah karşı Fransız kuvvetleri ve Anzak Kolordusu'yla beraber Anburnu, Seddülbahir ve Kumkale sahillерinden çıkarma yapmaya başladı. Seddülbahir'e çıkarma yapan birlikler, kıyı topçusunun yoğun ateşi ve karşı taarruzuyla durduruldu. Kumkale kıyılarından yapılan çıkarma

EDREMITLİ SEYİT'İN HİKAYESİ

Boğazi kışatın itilaf kuvvetleri 18 mart 1915'te yoğun bir bombardımana başladı. Kıyıda ki Türk toplarıysa hem sayı bakımından hem de etki bakımından düşman kuvvetlerinin zırhlıları karşısında çok yetersizdi. Çarpışmaların şiddetlendiği bir anda Goncasu gazetleme yerinde bulunan 24'lük bataryaya "Ateş!..." emri verildi. Ancak, kısa bir süre sonra karşı taraftan gelen bir top mermisi 24'lük bataryaya mevziine isabet etti ve vinç etkisiz hale geldi.

Tam bu sırada Edremitli Seyit, 24'lük topun 215 okka ağırlığındaki mermisini sırtlayarak topun ağızına yerleştirmeyi başardı ve düşman kuvvetlerin top atışına karşılık verilebildi. O gün, Türk birliklerinin zaferiyle sonuçlandığında Edremitli Seyit'in unu cephenin dört bir yanına yayılmış, cephe kumandanı tarafından "Türk askarının gücü için yeni ve unutulmayacak bir örnek" olduğundan madalya takılmıştır. O anın belgelenmesi için fotoğraf çekileceği zaman, tekrar 215 okkalık mermiyi sırtlamak isteyen Edremitli Seyit, bunu başaramadı ve: "Paşam affet, bu iş resim için falan yapılacak şey değil. O, öyle bir andı. Nasıl oldu ben de bilmiyorum" dedi. Kumandan da, "Doğru oğlum... O gün gerçekten öyle bir gündü. Nasıl oldu, nasıl başardın, tarih de zor anlayacaktır..." diye cevap verdi.

Bunun üzerine bir hafta kadar sonra, resmin çekilmesi için, aynı ölçülerde yapılmış tahtadan bir mermi getirilerek Edremitli Seyit'in sırtına yerleştirildi ve bu olay ancak bu şekilde fotoğraflanabildi.

18 mart 1915

Çanakkale savunmasında, top vinçlerinin bozulması üzerine 215 okkalık top mermisini sırtında taşıyan Edremitli Mehmet oğlu Seyit...

General Ian Hamilton

*Akdeniz Seferi Kuvvetler
Başkumandanı*

" Saat tam 16.00'da Tekeburnu'nu döndük ve birdenbire dehşet içinde kaldık. Cehennemî bir ateşin ortasındayız. Dev zırhlıların ağır topları hep bir ağızdan alev kusuyor. Yüzlerce mermi havada ısıkları çalıyor. Yer gök birbirine giriyor. Kulakları sağır eden bir gümürtü. Gelibolu sirtları alevler içinde yanıyor. Gizli seyyar topları mermileri hem Rumeli, hem Anadolu sahillerinden yağmur gibi tepemize yağıyor."

18 mart 1915

Saat tam 13.45'te boğazın tam ortasında müthiş bir patlama oldu.

Fransız zırhlısı Bouvet'nin cephaneliği isabet almıştı. Önce gemiden göğe doğru bir duman yükseldi. Sonra da koca gemi iki dakika içinde yana yatıp, devriliyordu. İngiliz kumandanın deyişiyle "Küvete fırlatılmış bir fincan tobağı suda nasıl kayıp giderse, o dev zırhlı da öylece boğazın sularında boğuluvermişti."

Geminin 800 mürettebatından ancak 5 subay ve 56 er kurtulabildi. Zırhlılarda tam bir şaşkınlık yaşanırken, kayıdaki tabyalarda zafer naraları atılıyordu.

Hemen ardından, İngilizlerin hiç beklemedikleri o feci sürpriz geldi. İngiliz donanmasının en gözde zırhlılarından İnflexible (Bükülmez), Türklerin mayın gemisi Nusret'in bir gece önce döşediği mayınlardan birine çarptı ve korkunç bir patlamayla yan yattı.

Savaşı güvenli bir geminin güverte-sinden izleyen Ian Hamilton şaşkana döndü.

General Ian Hamilton

Akdeniz Seferi Kuvvetler Başkumandanı

" Harekât planımız Türkler üzerinde tam öldürücü bir etki yapacaktır. Türkler geri çekilmek için bile vakit bulamayacaklar. Bazı kumandan arkadaşlar Çanakkale Boğazı'nın geçilemeyeceğini sanıyorlardı. Göreceğiz bakalım... Göreceğiz..."

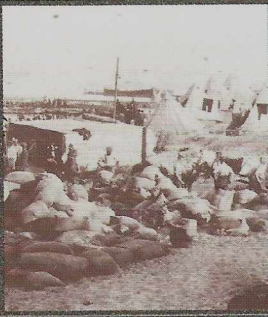
gelişemedi, takviyeli kuvvetlerle Arıburnu'na çıkan İngilizler ise Mustafa Kemal komutasındaki birlikler tarafından yapılan karşı taarruzla ağır yenilgiye uğratıldı. Arıburnu'ndan çıkarma yapan İngiliz birlikleri ve Anzak Kolordusu, Mustafa Kemal komutasındaki 19. Tümen kuvvetleri tarafından Conkbayırı önlerinde durduruldu.

Mustafa Kemal çıkarmanın başladığını görür görmez, kuvvetlerinin bir bölümünü süratle Bigalı'dan harekete geçirerek Kocaçimen Tepesi üzerinden Conkbayırı'na sevk etti. Arıburnu'ndan Conkbayırı'na ilerleyen İngiliz kuvvetleri, Mustafa Kemal'in komuta ettiği 19. Tümen kuvvetlerinin taarruzuyla geri çekildi. Conkbayırı taarruzunda Mustafa Kemal birliklerine şu emri verdi: "Ben size taarruz emretmiyorum; ölmeyi emrediyorum! Biz ölmeye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar geçebilir!"

16 mayıs 1915'e kadar geçen süre içinde Arıburnu Cephesi'nde savaşan 19. Tümen ile bu tümeni takviye etmek üzere gönderilen diğer tümenlere bağlı bazı piyade ve topçu alayları, bu bölgede Mustafa Kemal'in emrinde bir "Arıburnu Kuvvetleri Grubu" oluşturdu. Mustafa Kemal 19. Tümen kumandanı olmakla beraber emrindeki tüm kuvvetlere, 25 nisan 1915'ten 16 mayıs 1915'e kadar "Arıburnu Kuvvetleri kumandanı" olarak komuta etti.

25 Nisan 1915

İngiliz Kolordusu Kumandanı General Birdwood, Türk taarruzu karşısında akşam General Hamilton'a, bütün askerlerin geri çekilmesi önerisinde bulundu. General Birdwood'un bu önerisi, İngiliz kuvvetleri kumandanlığına, birlikleri çekecek vasıtaların bulunmaması nedeniyle yerine getirilemedi.

26 Nisan 1915

Çanakkale'de düşman çıkarma ve taarruzu gündüz ve gece devam etti; ancak Mustafa Kemal komutasındaki kuvvetler siperlerini başarıyla savundu ve karşı taarruza geçti. Mustafa Kemal bu taarruzu Kemalyeri'nden yönetti. Karlısirt-Kırmızıirt hattında düşman ağır kayıplar vererek kıyıya çekilmek zorunda kaldı.

27 Nisan 1915

İngiliz birliklerinin, Arıburnu'na asker çıkarmaya devam etmeleri üzerine Mustafa Kemal, 19. Tümen birliklerini yeni bir taarruza geçirdi. Bu taarruz ve çarpışmalarda yer yer başarılar kazanıldıysa da aşırı subay ve er kaybı, askerlerdeki genel yorgunluk nedeniyle takviye zorunluluğu doğdu.

29 Nisan 1915

İngiliz birlikleri, Arıburnu Cephesi'nde sağ kanat üzerine taarruza geçti, fakat Mustafa Kemal komutasındaki kuvvetlerin karşı taarruzuyla bu saldırı geri puskürtüldü. Aynı günün akşamı Mustafa Kemal 19. Tümen birliklerinin kumandanı ve subaylarına şu emri iletti:

"...İnşallah karşımızdaki düşmana son kesin darbeyi vuracağız. Beş gün ve beş geceden beri takdire değer kahramanlığınızın mükafatını toplamak için bulunduğunuz mevzilerin bu gece tahkimatını artırarak kıtalarınızın ilişkî, düzen, emir ve komutasını bir daha kuvvetlendirmek ve yedek

KAZANDI

İvan Hilden

Kraliyet Deniz Kuvvetleri Subayı

"Türkler mermi yağdırmaya başlamışlardı. Benden 30 metre ötede bir nefer vuruldu. Ben siperimin yanındaki ufak incir ağacının gölgesine sığındım. O korkunç nisan sabahı ay ışığı altında çıktığımız kumsalın çakıl taşları askerlerimizin cesetleriyle örtülmüştü. Dalgaların gidip gelmesiyle yüzlerce ceset sahilde çalkalanıp duruyordu."

Çanakkale'de bir Türk uçaksavar topçu birliği.

ĞİMİZ AN bu andır

Yarbay Mustafa Kemal 19. Tümen Kumandanı

"Kaçmakta olan askerlere 'Nihâ kaçarsınız?' dedim. 'Efendim düşman' dediler ve karşı tepeli gösterdiler. Gerçekten de düşmanın bir ovca hattı karşı tepeye doğru serbestçe yürüyordu. Ben kuvvetlerimi dinlensinler diye geride bırakmıştım. Düşman, bana benim askerlerimden daha yakın durumdaydı. Ve bulunduğum yere gelirse kuvvetlerim çok kötü bir duruma düşecekti. O zaman artık bir mantık yürütmeyle mi, içgüdüyle mi bilmiyorum, kaçak askere,

'Düşmandan kaçılmaz' dedim.

'Cephanemiz kalmadı' dediler.

'Cephanemiz yoksa süngünüz var' dedim ve bağıarak bunlara süngü fıktırdım. Yere yatırdım. Bunlar süngü tokup yere yatınca düşman askerleri de yere yattı. Ve oradaki bölük yetiserek ateş açtı. **Kazandığımız an bu andır."**

kuvvetinizi lüzumunda hemen kullanılacak bir halde bulundurmak hususunda şimdiye kadar gösterdiğiniz gayriete devam etmenizi ve

askerlerinizi mümkün olduğu kadar çok istirahat ettirmek ve uyutmak yönlerini göz önünde tutmanızı tavsiye ederim."

30 Nisan 1915

Mustafa Kemal bölge kumandanlarını Kemalyeri'nde toplayarak onlara yapılması gerekenler hakkında bilgi verdi: "...Karşımızda bulunan düşmanı mutlaka ölerek

komutasındaki 19. Tümen, Arıburnu Cephesi'nde düşmana taarruza geçti. Sabaha karşı topçu ateşiyle başlayan bu taarruz; gündüz ve gece sürdürülmesine, zaman zaman düşman mevzilerine girilmesine rağmen, kayıplar ve taze kuvvet yetersizliği sebebiyle mevzilerin tümüyle ele geçirilmesi sağlanamadı. Bunun üzerine Mustafa Kemal, 2 Mayıs 1915 sabahı birliklere, taarruzu durdurarak bulundukları hatta savunmaya geçmeleri emrini verdi.

2 Mayıs 1915

3. Kolordu Kumandanı Esad (Bülkat) Paşa, Arıburnu Cephesi'ndeki durumu yakından görmek üzere, Kemalyeri'ne gelerek Mustafa Kemal'le görüştü.

3 Mayıs 1915

Mustafa Kemal, 19. Tümen birliklerine şu emri verdi: "...Bütün muharebelerde,

denize dökmek lazım olduğu kanaatindeyim... İçimizde ve komuta ettiğimiz askerlerde Balkan utancının ikinci bir safhasını görmektense burada ölmeyi tercih etmeyenlerin bulunacağını katiben kabul etmem... Bu gece katılacak taze kuvvetlerle Cenab-ı Hak'ın yüce yardımına sığınarak yarın düşmana taarruz eylemek niyetindeyim."

1 Mayıs 1915

Mustafa Kemal

gerek subayların gerekse erlerin gösterdikleri kahramanlık-ciddet şan ve namus örneği olacaktır. Subaylar ve erlerin, karşımızdaki düşmanı, tek kişi kalıncaya kadar denize atabileceğine tam inancım vardır... Benimle beraber burada harp eden bütün askerler kesinlikle bilmelidir ki, bize verilen vatan ve namus görevini tam olarak yapmak için, bir adım geri gitmek yoktur. Bu sırada uyku ve

General Liman von Sanders'in Türk ordusu hakkında söyledikleri:

**"MUTLULUK
TÜRKLERİN
AYNI SAFA
SAVAŞMA"**

UK LE FTA AKTIR..."

Siperlerinden çıkarak
hücumu geçen İngiliz
askerleri.

Anafartalar Kumandanı
Kırmay Albay Mustafa Kemal
ile Kırmay Başkanı Yarbay
İzzettin (Org. Çalışlar), 125.
Piyade Alay Kumandanı Yarbay
Abdurrezzak ve Alay müfettişi
siperler önünde...

General Liman von Sanders
5. Ordu Kumandanı"

"Çanakkale'yi bir asker olarak anlatmak imkânsızdır.

Çelikten, manevî güçten, vatan aşkıyla bir insan yapısı ne demektir? Bu sorunun cevabı işte şu gösterişten uzak, mütevekkil ve sakin Anadolu çocuğunun ta kendisiydi!..

Tarih kitaplarında Türkler hakkında yazılı olanlar, hatta onlarla savaşanların anlattıkları, gerçekleri ifadeden acizdir. Mutluluk Türklerle aynı safta savaşmaktır. Bu şerefi ömrümün sonuna kadar taşıyacağım. Taş üzerinde yatıyor, güneşe, fırtınalara, soğuğa, yağmura karşı korunmasız siperlerde çamur ve toz içinde günler geçiriyor, fakat dünyanın bütün vasıta ve imkânlarına sahip düşmanlarıyla arslanlar gibi dövüşüyorlardı. Bu ne sessiz, gösterişsiz bir yurt sevgisiydi!..

Allah adını yürekten tekrarlayarak saldırganın üzerine atılıyorlardı. Düşmanları da onlara hayrandı. Yıllar süren silah arkadaşlığımız döneminde, kendisini öldürmeye, yurdunu elinden almaya gelenlere karşı hiçbir gaddarlıklarını görmedim. Yaralı düşmanlarını sırtlarında siperlerine getiriyor, sargı bezi olmadığı zaman, yedeği bulunmayan gömleklerini yırtarak onları sarıyorlardı...

General
Liman von
Sanders.

Winston Churchill

İngiliz Donanma Bakanı

"Ne Batı Cephesi'ndeki Alman topu, zehirli gazı, ne de onların dahiyane planları bize o kadar tesir etmedi. Nispetine göre en etkili şey neydi bilir misiniz? Türklerin Çanakkale Boğazı'na attıkları ve demir bir tel üzerinde sallanan 20 adet mayın... Bu, bize yüz binlere mal oldu."

İstirahat aramanın, bu istirahatten yalnız bizim değil, bütün milletimizin ebediyi mahrum kalmasına sebep olabileceğini hepimize hatırlatırım. Bütün arkadaşlarımın benimle aynı düşüncede olduklarına ve düşmanı tamamen denize dökmedikçe yorgunluk işaretleri göstermeyeceklerine şüphem yoktur.”

Mayıs 1915

İtilaf kuvvetleri, sabah Arıburnu Cephesi'nden Kabatepe'ye topçu ateşi desteğinde asker çıkarmaya başladı. Bunun üzerine Mustafa Kemal, Kabatepe'deki 77. Alay kumandanına şu emri bildirdi: “ Kuvvetiniz karaya çıkan düşmanı def etmeye kâfidir. Taarruz edip uzaklaştırınız!” Emrin yerine getirildiği taarruz sonucu, çıkarma yapan İtilaf kuvvetleri ağır kayıplar vererek tekrar gemilerine dönmek zorunda kaldı.

Mayıs 1915

İtilaf kuvvetleri, sabahın erken saatlerinde tekrar Kabatepe'den ve Arıburnu'ndan karaya asker çıkarmaya başladı. Yoğun çarpışmaların yaşandığı günün gecesinde 19. Tümen'e bağlı bir kısım kuvvetlerin yaptığı taarruzlarla İtilaf kuvvetlerine ağır zayıf verildi ve bir siper ele geçirildi.

Mayıs 1915

Mustafa Kemal'in emriyle

Üstegmen Safvet, komutasındaki Fedai Müfrezesi, İtilaf kuvvetlerine Karlısirt bölgesinde baskın düzenledi. 140 kişilik Fedai Müfrezesi, taarruzla düşman siperleri içine girdi, ancak Safvet Efendi'nin omzundan yaralanması, takviye kuvvetlerin yeterli yardımı sağlayamaması gibi nedenlerle, girişimleri tam bir sonuca ulaşamadı.

9 Mayıs 1915

Mustafa Kemal, 72. Alay'ın 3. Tabur Kumandanı Binbaşı Mahmud Efendi'ye, erlerin yorgun düşmesi nedeniyle gösterdiği başarısızlıktan ötürü şunları söyledi: “Dün ıcrası emrolunan taarruzu sonuna kadar bitirecek ve karşınızdaki düşman siperlerini zapt edeceksin! Göndereceğim taze asker sizinle ancak bu şartla yer değiştirecek! Askerlerinizi, düşman siperlerini zapt ve işgal etmek üzere yönlendirme ve uymada başarısızlığınız veya hat askerinizi bir münasebet-sizliği halinde yerinizi alacak yeni kuvvet evvela sizi ortadan kaldıracak ve ondan sonra yerinize geçecektir.”

10 Mayıs 1915

Mustafa Kemal'in Arıburnu kuvvetleri kumandanı olarak muharebeleri idare ettiği tepeye “Kemalyeri” adı verildi.

13 Mayıs 1915

Mustafa Kemal, Kuzey Grubu Kumandanlığı'na şu

Er Halil Koç Arıburnu Cephesi'nden

“Çok hücum yaptık. İstihkâmdan çıkarıyorlar dışarı... Hadi bakalım hücum... Süngü hücumu... Súngüleri takip, istihkâmdan çıkıyoruz. Gâvurun istihkâmı 20 adım. Súngülerini görüyoruz. Oraya varmadan gâvur öldürüyor seni... Orada yanımdaki bütün arkadaşlarım şehit oldular. Ben de vurulurum şimdi' derken başıma bir şarapnel parçası çarptı. Devrildim.”

Yarbay Mustafa Kemal

19. Tümen Kumandanı

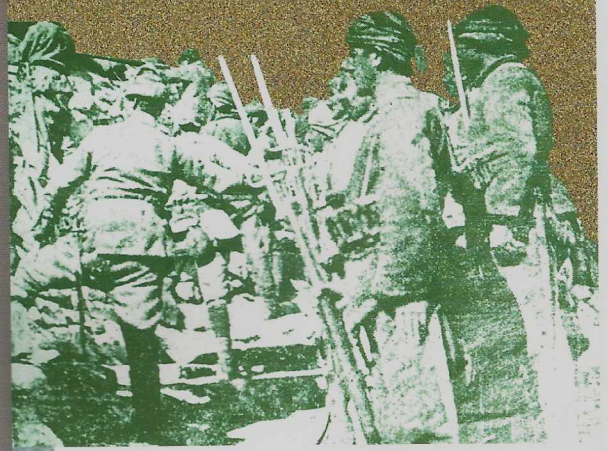
"Karşılıklı siperler arasındaki mesafe 8 metre...

Yani ölüm muhakkak..

Birinci siperdekiler hiçbir kurtulmamacasına düşüyor. İkincidekiler onların yerine giriyor. Fakat ne kadar imrenilecek bir soğukkanlılık ve tevekkülle biliyor musunuz?

Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor, en ufak bir duraksama bile göstermiyor, sarsılmak yok. Okuma bilenler ellerinde Kur'anı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler kelime-i şehadet getirerek yürüyorlar."

Seddülbahir'de bir Türk siperi; ön sıradaki askerler ateş ediyor, ortadakiler bomba atıyor, arkadakiler ise tüpleriyle hazır halde bekliyor.

Gelibolu 18

raporu geçti:

" Kolordunun istegi gereğince karşımdaki düşmanı Ariburnu'ndan atmak için canımı fedadan bir an tereddüt etmem. Kumanda ettiğim birliği dahi son ere kadar ölüme gönderebileceğime güvenim var. Ancak, fayda verecek sonucu ortaya koyacağına kesin olarak inandığım, evvelki raporumda da arz ettiğim üzere, ağır topçunun ateş himayesi altında yeni bir tümenle taarruzun yapılmasının gerekli olduğunu arz eylerim."

" Muharebe Altın Liyakat Madalyası" verildi.

Ariburnu Kuvvetleri kumandanlığından ayrılışı nedeniyle emrindeki birliklere Kemalî'nde yazdığı veda mektubunda şunları söyledi:

" 23 gün sevk ve idare etmek mutluluğunu kazandığım siz demir kitlenin, Tanrı'ya sığınarak yaptığı hücum iledir ki, düşmanın 20 000'i aşan kuvveti Ariburnu'nda yok edildi... 23 günlük ateşli ve kanlı ortak çabalarımızın anısının, samimi ve temiz duyguyla korunacağından eminim."

18 Mayıs 1915

Kemalî'nden ayrılan Mustafa Kemal tümenine ait siperleri dolaşarak subay ve erlerle görüştü ve kuvvetlerini yeni bir taarruza hazır hale getirdi.

14 Mayıs 1915

İtilaf kuvvetleri, Ariburnu'na yeniden asker çıkardı, ancak gece Bombasirtî'ne yapılan taarruz, Türk kuvvetleri tarafından süngüyle püskürtüldü, karşı kuvvetlere ağır zayıt verdirildi.

16 Mayıs 1915

Edirne Valisi Hacı Adil Bey ile Gelibolu Mutasarrıfı Rifat, Eceabat Kaymakamı Rahmi, Keşan kaymakamı, Gelibolu Jandarma kumandanının oluşturduğu heyet, Kemalî'nde 19. Tümen Kumandanı Mustafa Kemal'i ziyaret etti. Heyettekiler cepheye gösterdiği fedakârlık ve kahramanlıktan dolayı Mustafa Kemal'i tebrik ettiler.

17 Mayıs 1915

Mustafa Kemal, Ariburnu kumandanlığından ayrılarak 19. Tümen kumandanlığı görevine döndü. Ve kendisine Ariburnu muharebelerindeki fedakârlığı ve başarısı dolayısıyla

19 Mayıs 1915

Ariburnu'ndaki düşman mevzilerine sabaha karşı başkin şeklinde taarruz düzenlendi. Mustafa Kemal'in kumandasındaki 19. Tümen birlikleri, birçok mevziyi ele geçirmelerine karşın cephegedeki genel hareketin tam gelişmemesi nedeniyle büyük bir başarı sağlanamadı. Bunun üzerine Kuzey Grubu kumandanının emriyle saat 9.00'da taarruz durduruldu.

24 Mayıs 1915

Çanakkale Cephesi'nde İngilizlerin istegiyle, ölü ve yaralıları toplamak üzere sabah 7.30'dan, akşam 16.30'a kadar ateşkes yapıldı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün 17 mayıs 1915'te Madam Corinne'e 19. fırka kumandanı unvanıyla yazdığı ilk mektup:

'Beni unutmayınız Corinne, hatta bu harpte ölsem bile.'

"Aziz dostum,

Son kartınız **Maydos**'a, **Fethi**'nin bir zarfı içinde geldi.

Siz ki her şeyden haberiniz olduğunu iddia edersiniz, siz ki benim hayatımı takip etmekten memnun olmak istersiniz, nasıl oluyor da benim muharebe meydanında bulunduğumu öğrenemediniz? Bunun benim hatam olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Tabii, değil mi? Cidden hayret ettiniz sanırım, ben Maydos'ta bulunur, gece gündüz düşmanla savaşırım da aziz dostum Corinne bunu bilmez ve kartlarıyla mektuplarını bermutad Sofya'ya gönderir, bunları da benim yerime hep **Fethi Bey** alır (...)

İki aydır buradayım ve **Çanakkale Boğazı**'nı, müttefiklerin ihraç teşebbüslerinde bulunan donanmalarına ve kuvvetlerine karşı müdafaa ediyorum. Bu ana kadar, aziz **Corinne**, hep muvaffak oldum ve aynı yerde kalırsam, kuvvetle ümit ediyorum ki, daima da muvaffak olacağım.

Burada benim isminin duyulmamasına hayret etmemeli, çünkü ben, mühim bir muharebenin kahramanı olarak **Mehmed Çavuş**'a şeref kazandırmayı tercih ettim. Tabii, şüphe etmezsiniz ki, muharebeyi idare eden sizin dostunuzdu ve savaş gecesini, muhariplerin saflarında Mehmed Çavuş'u bulan da oydu.

Corinne, Sofya'dan ayrıldığımı ve burada bulunduğumu size niçin haber vermediğimi bana sormayınız. Anlıyorsunuz ki, çok ciddi bir şekilde meşgulüm ve şüphe etmemelisiniz ki, hafızalarımızda silinmez çizgilerini çizdiğimiz güzel onları asla unutamam.

Zaman geçer, fakat dostlar arasındaki bağları daima kuvvetlendirir. Mektubumu elinize vermesi için size fırkamdan bir zabıt gönderiyorum. Çünkü postayla ancak manasız birkaç kelime yollamak mümkün (...)

Siz bana kısa, basit kartlar yollayabilirsiniz.

Size istenilen zamanda cevap veremezsem, ümit ederim ki, beni mazur görürsünüz.

Matmazel Edith'e samimi dostluklarımı arz ederim.

Valideniz hanıma ve pederinize lütfen hürmetlerimi bildiriniz. Geçmiş zaman ve geçmiş zamanın hatıraları ebedî bir hayata maliktir.

Beni unutmayınız Corinne, hatta bu harpte ölsəm bile.

**19. Fırka
Kumandanı
Mustafa Kemal"**

Çanakkale'de savaşan komutanlardan bir grup.

Önde oturanlar:
(Sağdan)
Hulusi ve Nazmi beyler,

Ayaktakiler:(Sağdan)
3. Kolordu
Kumandanı Esad Paşa,
Anafartalar Grubu
Kumandanı Kurmay Albay Mustafa Kemal
Bey, Rüşti Bey.

Arkada: (Sağdan)
Güney Bölge Kumandanlığı Danışmanı
Kurmay Albay Kannenglesser Bey,
Saldan bozyakalı Wilmer Bey,
daha geride Kolordu Kurmay Başkanı
Yüzbaşı Fahrettin (Altay) Bey,
(Kalepaklı) Kemal Öhri Bey,
yüzünün yarısı görünen
Grup Kurmay Başkanı
İzzettin (Çalışlar) Bey'dir.

29 Mayıs 1915

Mustafa Kemal 19. Tümen birliklerine tahkimat hakkında şu talimatı verdi: "... Herkes ve bütün erler iyi bilmelidirler ki, siperler yalnız savunma için değildir ve saldırıyı sağlamayan siperler, zararlı ve başarısızlığa uğratıcıdır. Mevcut siperler iyileştirilip düzenlenecek ve tahkimat yalnız düşman ateşinden korunup az telefata vermek görüşüne dayanmayıp, düşmanı ezerek ve saldırıyı kolaylaştırabilecek mükemmel şekle sokulacaktır."

30 Mayıs 1915

Çanakkale'de, Ağildere bölgesinde İngilizlerle şiddetli çarpışmalar oldu. 31 Mayıs 1915'te de devam eden Ağildere Muharebesi, Anafartalar Bölgesi kumandanı tarafından başlatıldı, ancak Mustafa Kemal tarafından idare edilerek başarıyla sonuçlandırıldı. İtilaf kuvvetleri, Ağildere Muharebesi sürerken, Arıburnu Cephesi'nde mevzilenmiş 19. Tümen'in sol kanadını oluşturan 27. Alay Cephesi'ne bir taarruz düzenledi. Ancak ağır kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı.

1 Haziran 1915

Mustafa Kemal albaylık rütbesine yükseldi.

4 Haziran 1915

İngiliz birlikleri Kırte bölgesine yaptıkları taarruzu öğleden sonra 19. Tümen Cephesi'ne doğru genişlettiler.

4-5 Haziran 1915

İtilaf kuvvetleri, gece bazı siperleri ele geçirmeyi başardılar. Mustafa Kemal gece yarısı, Düztepe'deki karargâhtan tümen cephesine gelerek harekâtı bizzat yönetmiştir. Bunun üzerine başlatılan karşı hücumla, siperlerin bir bölümü yeniden alınmıştır.

5 Haziran 1915

Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Edirne Valisi Hacı Adil ve İsmail Canbolat beyler, Kemalîleri'ndeki 3. Kolordu Karargâhı'nı ziyaret ettiler.

7 Haziran 1915

İtilaf kuvvetleri, Bombasirtî'ne taarruza geçtiler. Ancak kısa süre içinde karşı taarruzla, tutundukları siperlerden söküldüler. İtilaf kuvvetleri bu sırttaki siperlere, 11 Haziran günü yeni bir taarruzda daha bulunduydu da, yine tutunamayarak ve ağır kayıplar vererek çekilmek zorunda kaldı. Mustafa Kemal, 3. Kolordu Kumandanı Esad Paşa'yı arayarak tümeni için yeterli miktarda el bombası istedi...

29 Haziran 1915

Başkumandan Vekili Enver Paşa, Şehzade Ömer Faruk Efendi ve İstanbul Mebusu Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey, Kemalîleri'nde 3. Kolordu Karargâhı'nı ziyaretten sonra 19. Tümen Karargâhı'nda Mustafa Kemal'i ziyaret ettiler.

ölüm

Er R.E. Antill

Anzak Taburunu marangozu

"Hâlâ hayattayım ve buna şasiyorum.

Doğrusunu söylemek gerekirse bu savaş bittiğinde çok sevineceğim. Çünkü yanınızdaki arkadaşınızın vurulup ölmesini görmek bir insanı çıldıratabilir. Dün gece yattığım yer öylesine rahatsızdı ki, bir ölünün sağ bacağına yastık olarak kullanmak zorunda kaldım."

Yaralı bir askere su içiren Anzak askeri.

L.H. Barlett

1. Anzak Tümeni, 44. Tabur

"Siperler çok sayıda ölü ve yaralıyla doluydu. Yaralıların büyük bir kısmının durumu da ağırdı. Ben de bacağımdan yaralıydım ama o tabloyu görünce kendi yaramı unuttum. Bu insanlara yardım etmek istiyordum. Bizden ya da karşı taraftan oluşları artık önemli değildi. O sırada bacağımdan yaralı bir Türk askeri yanıma geldi. İşbirliği yapmak istediğini anlatmaya çalışıyordu. Hemen harekete geçtik. Bulabildiğimiz sargılarla, beraber yaraları sarmaya, can çekişenlerin kurumuş duduklarına mataralarda kalmış suları damlatmaya başladık. Sonunda dermansız kaldık. İki düşman arkadaş içtenlikle el sıkışarak ayrıldık."

19 Mayıs 1915'te Anzak birliklerinin saldırısında ölen Türk askerleri. Bu saldırı sonrasında iki taraf yaralı ve ölüleri toplamak için kısa bir süreliğine ateş kesmişlerdi...

29-30 Haziran 1915

İtilaf kuvvetleri akşam baskın şeklinde bir taarruz başlattı. Bunun üzerine Mustafa Kemal; emrindeki kuvvetleri Yüksesirt'a karşı taarruza geçirdi. Ancak takviye kuvvetlerin yerinde ve zamanında kullanılamaması nedeniyle bu karşı taarruz başarısız olmuş ve kayıplara neden olmuştur.

13 Temmuz 1915

İngilizlerin ve Fransızların Seddülbahir'e karşı başlattıkları yeni bir taarruz, yedekdeki birliklerin zamanında ileri sürülmesiyle önleildi.

15 Temmuz 1915

Mustafa Kemal'e nikel, bakır, çinko karışımından oluşan "Harp Madalyası" verildi.

16 Temmuz 1915

Gazeteci, yazar ve şairlerden oluşan bir heyet, savaş

giden yolun tehlikeli olması nedeniyle Mustafa Kemal'e telefon bağlantısı kurmuş ve başarılarından dolayı kutlamıştır.

6 Ağustos 1915

İtilaf kuvvetleri, Arıburnu Cephesi'ne topçu ateşiyle taarruza başladı. 16. Tümen kontrolündeki Karlısirt düşman eline geçti. İtilaf kuvvetleri 16. Tümen'in sol kanadında bulunan cephelere de hücum etmiş, ancak ağır zayıat vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu taarruzun bütün cepheye yayılma eğilimi göstermesi üzerine Mustafa Kemal, emrindekilere: "Ürümî vaziyet mühimdir. Komutanlar ve subaylardan her zamandan fazla uyanıklık ve fedakârcasına çalışma isterim" emrini yayımladı.

8 Ağustos 1915

İtilaf Devletleri'nin sabah Conkbayırı'na şiddetli top ateşiyle başlayan taarruzu sonucu, Conkbayırı Tepesi'nin İngilizlerin eline geçmesiyle bölgedeki 9. Tümen'e bağlı kuvvetler zor durumda kaldı. 5. Ordu Kumandanlığı'nca Anafartalar Grubu Kumandanlığı adı altında bir kumandanlık oluşturuldu. Anafartalar ve Kocaçimen bölgelerini içine alan bu kumandanlığın başına Saros Grubu Kumandanı Albay Fevzi Bey getirildi. Albay Fevzi Bey 5. Ordu kumandanlığına atandığı gün, verilen taarruz emrine, birliklerinin yorgun olduğu gerekçesiyle "bugün değil, yarın" deyince, görevinden atandığı gün alındı. Conkbayırı'nda durumun kritikleşmesi üzerine Mustafa Kemal, 5. Ordu Kumandanı Liman von Sanders adına Kurmay Başkanı Albay Kâzım (Inanç) tarafından telefon başına çağrıldı. Durumu nasıl

alanını ziyaret etmek için İstanbul'dan Çanakkale'ye geldi. Heyette Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Ahmet Ağaoğlu, Ali Canip (Yöntem), Ömer Seyfettin, Mehmet Emin (Yurdakul), İbrahim Alaattin (Gövs), Hakkı Süha (Gezgin) ve Enis Behiç (Koryürek) beyler bulunuyordu. Çanakkale Cephesi'ne gelerek 5. Ordu ve 3. Kolordu karargâhlarını ziyaret eden heyet, Cesarettepesi'ne

Harold Clive Newman:

Anzak askeri

"30 Haziran 1915'te, Walkers Ridge isimli sırttaki siperlerimizde karşıladığımız Türk hücumundan sonra, gün ağardığında periskopla etrafı gözetlemekteydim. Çıplak arazide, siperlerimizin hemen yakınında, sinmiş durumda üç Türk askeri bulunduğunu görmüştüm. İçlerinden biri durmadan beyaz bir mendil sallamaktaydı. Diğer ikisinin ise çok ağır yaralı oldukları anlaşılıyordu. Aramızdaki mesafe ancak 25-30 adım kadar vardı. Bir anda verdiğim kararla, karşılaşacağım tehlikeyi göze alıp siperden dışarı fırladım. Olanca gücümü kullanarak yaralıları taşımaya başladım. 5-6 dakika kadar sürmüş olan bu iş sırasında Türk tarafından hiçbir müdahaleyle karşılaşmadım. Halbuki, onlar isteselerdi anında avlanabilecek çok güzel bir hedef durumundaydım..."

... Hemen aynı günlerde Türk askerleri bizim ön siperlerimize kadar geldikleri bir hücum sonunda bazılarının çekilemeyerek orada kalmış olduklarını görmüştük. İçlerinden biri ağır yaralı olmasına rağmen elinden silahını bırakmıyor, ateş etmeye devam ediyordu. Nihayet mermisi tükenince, yanına sokulduğumuzda baygın haldeydi. Hemen sıhhiyeye kadar taşıdık. Yaralarından akan kan, iç çamaşırlarını vücuduna yapıştırmıştı. Doktor onları keserek çıkardıktan sonra ancak yaraları sarılabilmisti. Bu askerin metaneti, cesareti orada olanların hayret ve takdimi kazanmıştı. Çok geçmeden geriye, hastaneye sevk edilmiş olan bu yigit delikanlının hayatı kurtarılabilmiş miydi, hâlâ merak ederim."

Siperler içinde
İngiliz ve Anzak
askerleri...

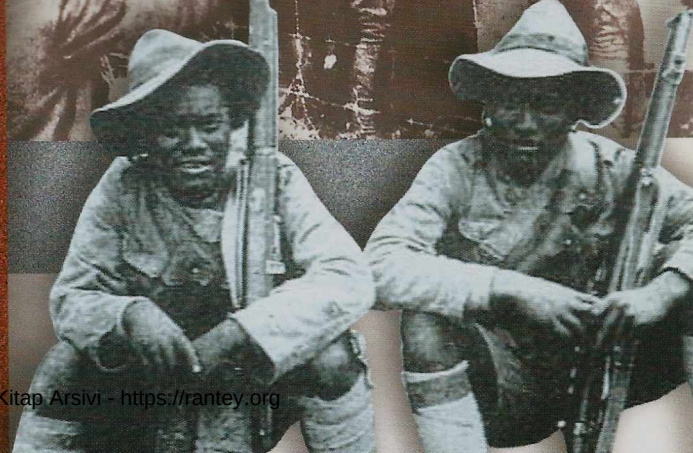
Siperler içinde Türk birlikleri...

Çavuş Joseph William Alyword'un anılarından

6-7 ağustos 1915...

"... Durum kritikti. Türklerin her an bir karşı taarruzu muhtemeldi. Yanımdaki beş erle barikatlar yapmaya başladık. Onlar bu işle uğraşırken, takımdan kalmış olanları bulabilmek için ön hatlara doğru ilerledim. Kazılmış bir tünelin ağzıyla karşılaştım. İçerden gelen sesler duyuyordum. Hemen erlerimi yanıma çağırdım. Çok geçmeden tüneldeki bir subay ile iki eri teslim almayı başarmıştık. Esirleri hendekler içinden ilerleterek geriye götürürken, subay saatini ve yüzüğünü çıkarıp bana uzatmıştı. Buna gerek olmadığını söyleyerek kendisine iade ettim. Sonraki yıllarda bu olayı hatırladıkça, doğru hareket etmiş olduğumu düşünerek huzur duymuşumdur..."

"ölmeyeceği teslim olmay

İlan Hamilton

9-10 ağustos 1915'i anlatıyor:

"Dürbünle köprü üstünden Suvla cihetini seyrederken, tepeler birden mermi, şarapnel alevleri ve infilaklarıyla kaplandı. İlk anda anladığım şeydu ki Tekketepe artık bizim elimizde değildi.

Conkbayın tepelerine yaklaşmıştık ve düşmanla 30-40 m'lik mevzilerde iki gün iki geceden beri karşı karşıyaydık. Tutunmuştuk.

Türkler bu ana kadar işgal ettiğimiz mevzileri geri alamamıştı.

Conkbayın'nda Türkler çok iyi bir kumandaya sahipler, bunu ilave etmeliyim. Başlarındaki kumandanlar bizi baskınla bastırmadıkça yenemeyeceklerini biliyorlar. Haliyle durmadan baskın taarruzunu

deniyorlar. Zaran yok, ölmeyeceğiz ve asla teslim olmayacağız.

Düşman fevkalade bir şevkle savaşıyor. Türk topçusunun atışı her an daha şiddetleniyor, daha tahripkâr oluyor. Kalbim gece yanı başlanan bu iki boğuşma sırasında bana daha da ıstırap veriyor. Türk ve İngiliz topları, denizden, karadan dumadan ateş yağıdıyorlar. Her infilak, her patlayış canlı cansız her şeyi lime lime ediyor.

Telsizin başından ayrılmaya cesaret edemiyorum. İkinci üzeri 16.30'da General Stopford'dan 53. Tümen'in yenilgisinden ötürü kaleme alınmış bir mesaj geldi. General Stopford mesajında 'Askerler, birlikler savaşa ruhuna artık sahip değiller. Ağır bombardıman veya tüfek ateşi karşısında ilerlemiyorlar. Hücum için atılacaklık göstermedikleri gibi, en basit bir düşman saldırısında tersyüzü dönüp, uzun süre ricat ediyorlar' diyordu.

İlan Hamilton "

gördüğünün sorulması üzerine Mustafa Kemal "Bütün mevcut kuvvetlerin kumandanı altına verilmesinden başka çare kalmamıştır" dedi. Ordu kurmay başkanının "Az gelmez mi?" sorusuna, Mustafa Kemal "Az gelir" yanıtını verdi. Mustafa Kemal, gece 5. Ordu Kumandanı Liman von Sanders'in emriyle Anafartalar Grup kumandanlığına getirildi.

Ağustos 1915

Mustafa Kemal komutasındaki kuvvetler İngilizlere karşı taarruza geçti. İngiliz kuvvetleri tepelerden tekrar çıkarma yaptıkları kıyılara doğru püskürtüldü. Mustafa Kemal 7. ve 12. Tümen'in sabaha karşı başlayan taarruzunu Anafartalar bölgesinin gözetleme yeri olan bir tepeden bizzat yönetmiştir. Taarruzun başarıyla sonuçlanması üzerine Mustafa Kemal, Anafartalar bölgesindeki gözetleme yerinden ayrılarak Conkbayın'na hareket etti. Yolu üzerinde Çamlıtekke'de bir inceleme için bulunan Liman von Sanders Paşa'yla bir görüşme yaptı ve akşam Conkbayın ve Süyatağı arasında bulunan tümen karargahına geldi. Burada bir gün sonra başlayacak genel taarruz için hazırlıklara başladı.

Ağustos 1915

Mustafa Kemal, İngilizlerin 8 ağustosta ele geçirdikleri Conkbayın'na karşı büyük taarruza geçmeden önce askerlere hitap etti: "Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Evvela ben ileri gideyim. Siz, ben kırbacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız." 8. Tümen alayları başlangıçta top ve tüfek

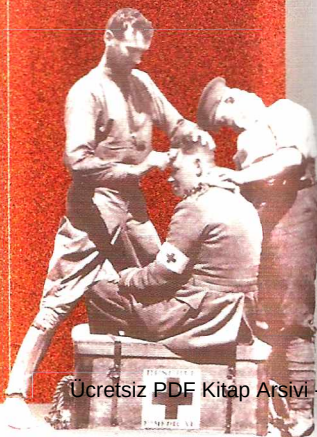
ateşi olmaksızın sadece süngüyle hücumla geçti. Baskın şeklinde düzenlenen bu taarruz ve süngü muharebeleri sonucu dört saat içinde düşman Conkbayın'ndan tamamen atıldı. Ayrica Şahinsirt'i'nin en yüksek tepesi de ele geçirildi. Düşmana asker ve araç bakımından büyük kayıplar verdiren muharebeler esnasında Mustafa Kemal de mutlak bir ölümden dönmüştür. Mustafa Kemal, kalbine isabet eden bir şarapnel parçasından, göğüs cebindeki bir saat sayesinde kurtulmuştur. Mustafa Kemal, taarruzun başarıyla sonuçlanması üzerine, saat 12.15'te 8. Tümen Kumandanlığı'na, taarruzu durdurulması, Şahinsirt ve Conkbayın'nın en hakim noktasını elde bulundurarak tutulan hattın kuvvetlendirilmesi emrini verdikten sonra Anafartalar Grubu Karargahı'na döndü.

Ağustos 1915

İtilaf kuvvetleri gece taarruzuyla Anafartalar Cephesi'nde Kireçtepe'nin bazı kısımlarını ele geçirdi. Ancak karşı taarruzla bu kısımlar tekrar geri alındı.

Ağustos 1915

Takviyeli kuvvetlerle Anafartalar Cephesi'ndeki Kireçtepe'ye yeniden taarruza geçen İtilaf kuvvetleri, 5. Tümen'e bağlı alayların karşı koymasıyla ağır zayıyat vererek geri çekildi.

z ve asla yacağız..."

Mustafa Kemal

ölümünden döndüğü anı anlatıyor:

"10 ağustos 1915. **Conkbayın**'nı almak ve bütün boğaza hâkim olmak için İngilizler 20 000 kişilik bir kuvvetle günlerce kazdıkları siperlere yerleşmişler, hücum anını bekliyorlardı. Gecenin karanlığı tamamen kalkmış, tan ağarmak üzere idi. 8. Tümen kumandanı ve diğer subayları çağırdım:

"**Mutlaka düşmanı mağlup edeceğinize inanıyorum. Ancak siz acele etmeyin, ewela ben ileri gideyim, size ben karbacımla işaret verdiğim zaman hep birlikte atılırsınız.**" Bu durumdan askerlerini de haberdar etmelerini istedim. Hücum, baskın tarzında olacaktı. Sakin adımlarla ve süzülerek düşmana 20-30 m yaklaştım. Binlerce askerin bulunduğu **Conkbayın**'nda çit çıkmıyordu. Dudaklar sessizce bu sıcak gecede dua ediyordu. Kontrol ettim. Kırbacımı başımın üstünde kaldırıp çevirdim ve birden aşağı indirdim. Saat 04.30'da kıyametler kopmuştu. İngilizler neye uğradıklarını şaşırıyordu. '**Allah Allah**' sesleri bütün cephelerde, karanlıkta gökleri yırtıyordu.

Her taraf duman içinde ve heyecan her yere hâkim olmuştu. Düşmanın topçu otesi gülleleri büyük çukurlar açıyor, her tarafa şarapnel ve kurşun yağıyordu. Büyük bir şarapnel parçası tam kalbimin üstüne çarptı.

Sarsıldım, elimi göğsüme götürdüm, kan akmıyordu. Olayı **Yarbay Servet Bey**'den başka kimse görmemişti. Ona parmağımla susmasını emrettim. Çünkü vurulduğumun duyulması bütün cephelerde panik yaratabilirdi. Kalbimin üzerinde bulunan saat paramparça olmuştu. O gün akşama kadar birliklerin başında daha hırslı olarak çarpıştım. Yalnız bu şarapnel, vücuduma, kalbimin üzerinde aylarca gitmeyen derin bir kan lekesi bırakmıştı.

Aynı günün gecesi yani 10 ağustosta, beni mutlak ölümden kurtaran ve parçalanan Mektebi Harbiye'den beri kullandığım Omega marka saatimi Ordu Kumandanı **Liman von Sanders Paşa**'ya hatıra olarak verdim. Çok şaşırmış, heyecanlanmıştı. Kendileri de arkasında aile ocalet orması bulunan altın cep saatini bana hediye ettiler.

Mustafa Kemal"

Bu anı Ruşen Esref Unaydın ve Afet İnan'dan alınmıştır. Mustafa Kemal'in kalbının üzerinde parçalanan saat şu anda Almanya'da Soudus Ade Koleksiyonu'ndadır. Liman von Sanders Paşa'nın Mustafa Kemal'e hediye ettiği altın saat ise Anıtkabir Müzesi'nde bulunmaktadır.

Mustafa Kemal bu çarpışmayı 5. Tümen'in karargâhının bulunduğu 161 rakımlı tepeden yönetmiştir.

19 Ağustos 1915

Anafartalar Grubu Cephesi, bazı bölgelerin daha, grup emrine verilmesiyle genişletildi.

21 Ağustos 1915

İtîlaf kuvvetlerinin, öğleden sonra Anafartalar bölgesinde 7. ve 12. tümenler cephesine topçu ateşiyle başlayan taarruzu ancak topçu ve piyadenin ateşi ve süngü hücumuyla durdurulabildi.

24 Ağustos 1915

Başkumandan Vekili Enver Paşa, beraberinde Başkumandanlık Genelkurmay Başkan Vekili Bronzar ve 5. Ordu Kumandanı Liman von Sanders olduğu halde, incelemelerde bulunmak üzere Çamlıtepe'deki Anafartalar Grup Karargâhı'na geldi.

27 Ağustos 1915

İtîlaf kuvvetleri Anafartalar Cephesi'nde Kayacakagılı bölgesindeki siperlere topçu ateşiyle başlayan şiddetli bir

taarruz başlattı. Muharebeler esnasında Mustafa Kemal, 7. Tümen kumandanına şu emri verdi: "Ben şu haberi bekliyorum: siperlere giren düşman mahvedilmiş, düşman siperlerine askerlerimiz girmiştir. Bundan başka hiçbir haber bence önemli değildir."

28 Ağustos 1915

5. Ordu Kumandanlığı'nın emriyle Çanakkale Cephesi'nde yeni düzenlemeler yapıldı. Bu düzenlemeyle Mustafa Kemal'in komuta ettiği Anafartalar Grubu Kumandanlığı'nın emrine yeni tümen ve alayların verilmesi kararlaştırıldı.

1 Eylül 1915

Anafartalar Grubu Kumandanlığı'ndaki üstün başarıları nedeniyle Mustafa Kemal'e "Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası" verildi.

3 Ekim 1915

5. Ordu Kumandanı Liman von Sanders Anafartalar Grubu Karargâhı'nı ziyaret ederek Mustafa Kemal'le görüşme yaptı.

6 Ekim 1915

5. Ordu Kumandanı Liman von Sanders'in emriyle Çanakkale Cephesi'nde yeni düzenlemeler yapıldı.

17 Ekim 1915

İngiliz Kuvvetleri Kumandanı General Ian Hamilton, komutayı General Birdwood'a bırakarak cepheden ayrıldı.

Er K. J. Sykes'in anılarından

"Savaşın kızgın bir dönemi idi. Curtney mevziinde bulunuyorduk. Akşama kadar süregelmiş çarpışmalar nispeten duraklamıştı, ara sıra duyulan silah seslerine rağmen sakin bir gece başlamak üzereydi. Bir ara, sırtların hemen gerisinden, kulaklarımızın çoktandır yabancı kaldığı bir sesin, güzel bir melodinin, savaş alanına yayıldığını duyarak hayretle kulak kabartmıştık. Taburumuz mensuplarından Mac Mahon'un kornetinden çevreye yayılan 'Un peu d'amour' isimli şarkının güzel melodisi, böyle bir ortamda hepimizin üzerinde bambaşka etkiler yapmıştı. Sanki verilen bir emre uyarmışçasına, bir anda iki taraf da ateşi kesmiş, çevredeki siperlerde bulunan Avustralyalı ve Türk savaşçılar bu melodinin sihirli güzelliğinde birleşmiş kaynaşmışlardı. Son notalar sessiz karanlıkta perde perde eriyip giderken, karşılıklı siperlerden yükselen alkış sesleri böyle bir ortamda hiç kuşkusuz az rastlanabilecek bir olaydı. Ne var ki, derin sessizlik ancak birkaç dakika sürebilmiş, ardından yine öldürücü atışlar, yine savaş başlamıştı..."

Boş top mermisi
kovanları ve konserve
kutularından
kendiliğinden patlayan
tüfek ve patlayan
tuzaklar hazırlayan
Anzak askerleri...

"Yine savaş..."

Siperler arasındaki
Arifbey Çeşmesi'nden
su dolduran subay ve
askerler...

26 Ekim 1915

Mustafa Kemal, Başkumandanlık Vekâleti'nce 9., 11. ve 12. tümenlerin birleşmesinden oluşan 16. Kolordu kumandanlığına atandı. Mustafa Kemal, kolordu kumandanı yetkisiyle Anafartalar Grubu'nu sevk ve idareyle görevlendirdi.

30 Ekim 1915

Liman von Sanders, Enver Paşa'ya yazdığı bir mektupla, Mustafa Kemal'in istifa dilekçesi verdiğini ancak bunun kabul edilmemesi gerektiğini bildirdi. Liman von Sanders bu mektubunda istifa gerekçesi olarak, Enver Paşa'nın son defa Çanakkale'ye gelişinde üç grubun kumandanını ziyaret etmesine rağmen Mustafa Kemal'i ziyaret etmemesini gösteriyor.

7 Kasım 1915

İngiliz harp kabinesi Çanakkale'yi boşaltma kararı aldı.

10 Aralık 1915

Mustafa Kemal, Anafartalar Grubu'nun emir ve komutasını 5. Ordu Kumandanı Fevzi (Çakmak) Paşa'ya bırakarak, sağlık durumu ve yorgunluğu sebebiyle izinli olarak İstanbul'a hareket etti.

19-20 Aralık 1915

İngilizler işgal ettikleri siperleri boşaltarak gece Anafartalar ve Arıburnu bölgesinden tamamen çekildiler. Bu bölgedeki boşaltma, sisten de yararlanılarak gizli olarak yapılmıştır. İngilizler 8-9 ocak 1916 gecesi de Seddülbahir bölgesinden çekilmişlerdir.

"Gözyaşlarınızı dindiriniz.."

Mustafa Kemal'in

Anzak askerleriyle ilgili sözleri :

"Bu memleketin toprakları üstünde kanların döken İngiliz, Fransız, Avustralyalı, Yeni Zelandalı, Hintli kahramanlar !Burada bir dost vatanın toprağındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz.Sizler, Mehmetçiklerle yan yana koyun koyunasınız. Uzak diyarlardan evlatlarını harbe gönderen analar !Gözyaşlarınızı dindiriniz. Evlatlarınız, bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır.

1934, Mustafa Kemal Atatürk

Yaşlı bir Anzak askerinin anılarından:

"Sabaha karşı Gelibolu'dan ayrılacaktık. Aylardır süregelen kanlı çarpışmalar artık sona eriyordu. Aldığımız emre göre, gerimizde karşı tarafın işine yarayacak hiçbir şey bırakmamamız gerekiyordu. Götürülmesi mümkün olmayan ne varsa tümüyle tahrip edilecekti. Buna göre bizim erzak deposundaki yığınla yiyeceğin de tahribi gerekmektedir. Fakat ben, yardımcım olan çavuşla anlaşarak kararımı verdim. Bunların hiçbirine el sürmeden Coni Türk'e bırakacağız. Ve böyle de yaptık. Üzerlerine büyük ve okunaklı şekilde sunları yazdık. Coni Türk, bunlar zehirli.

SONRA NELER OLDU?

"Türk... bunlar zehirli değildir, affiyetle ye"

Müttefikler boğazı geçemeyeceklerini anlayınca 1915 aralığında gizlice çekip gittiler. Geride sadece üzerinde "Türk... bunlar zehirli değildir, affiyetle ye" yazılı konserve kutuları bıraktılar.

8,5 ay süren savaşta Türkler ve Müttefikler 250 000'er şehit vermişlerdi. Savaşın toplam bir milyon gencin yarısı, tarihin bu en kanlı savaşlarından birinde, Çanakkale'de can verdiler.

Bu arada Türkiye, en genç beyinlerini, en yetenekli subaylarını, 1895'liler kuşağının bütün aydınlarını Gelibolu'da yitirdi.

Çanakkale'yle Birinci Dünya Savaşı'nın seyrini değiştirdi...

Boğazların açılmaması yüzünden savaş en az iki yıl daha uzadı ve zayıflık iki kat arttı. Kimi tarihçilere göre Çanakkale Savaşı'nın dünya tarihine etkisi daha da kalıcı oldu.

Müttefikler Ruslarla buluşamayınca çarlık yıkıldı ve Rusya yeni bir rejime kavuştu. Dünyayı çift kutupluluğa götüren yeni bir düzenin de yolu açılmış oldu.

Mustafa Kemal Çanakkale'de ateşlediği direniş ruhunu kısa zamanda bir ulusal bağımsızlık savaşına dönüştürdü ve "Anafartalar Kahramanı" sekiz yıl sonra kurulan yeni bir cumhuriyetin lideri oldu. Çanakkale çıkarması planının sahibi İngiliz Bahriye Nazırı Winston Churchill bu yenilgiden

sonra uzun süre siyasetten uzaklaştı. Daha sonra ülkesinin başbakanı olarak girdiği İkinci Dünya Savaşı'nda bir kez daha Boğazlardan geçip Sovyetler'le birleşmeyi düşlediyse de yine başaramadı.

Cepheye sürdüğü askerler çarpışırken gemisinde uyuyan Müttefik Birlikler kumandanı General Ian Hamilton 94 yaşına kadar yaşadı ve 1947'de Londra'da öldü.

Savaşın sağ kurtulan Müttefik askerleri, Çanakkale'yi hiç unutamadılar ve her yıl dönümünde İngiltere'den, Yeni Zelanda'dan, Avustralya'dan gelerek geçmiş yâd ettiler. Çocukları ve torunları da bakımlı İngiliz ve Anzak mezarlıklarında babalarının, dedelerinin izini sürdüler...

Türklere gelince...

Onların hiçbir zaman Avustralya'ya gidecek kadar çok paraları olmadı.

Hayatta kalanların sonuncusu 1994 yılında 110 yaşında kalp yetmezliğinden öldü. Torunlarına birkaç milyonluk emekli maaşıyla, bir İstiklal Savaşı madalyası dışında hiçbir şey bırakmadı. Çanakkale'de şehit düşen 250 000 Türk, yıllar yılı Fransızlar, Anzaklar ya da İngilizler gibi bakımlı mezarlara sahip olamadılar. Adlarını hiç kimseler bilmedi. Savaş bittikten yarım yüz yıl sonra hepsi için bir anıtmezar yaptırıldı. Orada hep birlikte uykuya çekildiler. Üzerlerini örten bitki örtüsüye zaferin 80. yılında çıkan bir yangınla kül olup gitti.

CAN DÜNDAR

GÖLGEDEKİLER

AD Kitapçılık-Milliyet Yayınları,
Cumhuriyet'in 75. yıldönümünde,
yakın tarihimize bir başka açıdan
bakan "**Gölgedekiler**" belgeselini
CD-ROM/kitap biçiminde
okurlarına sunuyor.

Tarih kitaplarında hep savaşların
krallar, imparatorlar ve
komutanlar tarafından kazanıldığı
yazar. Oysa yenenler, yenilenler,
ölenler veya yaralananlar "**meçhul
asker**" unvanı verilen yüz binlerdir.

"**Gölgedekiler**" adını taşıyan
belgesel dizi, tarihin "**gölgede**"
kalmış "**meçhul asker**"lerini
sahneye çıkarıyor.
Amacımız, tarihimizi
"**Gölgedekiler**"le aydınlatmak.

"**Gölgedekiler**"'in ikinci bölümü olan
"**Gelibolu'nun İki Yakası**" belgeseli,
hayatlarının baharında cehennemi
yaşamış, **Çanakkale**'nin iki yanında
savaşmış askerlerin öyküsünü, savaşa
ara verildiğinde birbirlerinin yaralarını
saran, cephede birbirleriyle
yiyeceklerini paylaşan o kahramanlar
kuşağının destanını anlatıyor.

AD Kitapçılık-Milliyet Yayınları,
"**Gelibolu'nun İki Yakası**" adlı CD-ROM /
kitapla, savaşı ve savaşın bizden
kopardıklarını, nedenini bilmeden uzak
bir yarımmodada can veren "**artık bizim
evladımız olmuş**" gencecik
kahramanların hüzün öykülerini gözler
önüne seriyor.

GELİBOLU'NUN İKİ YAKASI

Milliyet
YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

9 779753 130203